

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีมีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว มีทั้งเครื่องอำนวยความสะดวกต่อการดำรงชีวิตประจำวัน และรวมไปถึงการติดต่อสื่อสารเพื่อสื่อข้อความจากผู้หนึ่งไปยังอีกผู้หนึ่งโดยผ่านตัวกลางต่าง ๆ สื่อมวลชนเป็นตัวกลางหนึ่งที่มีบทบาทในการสื่อข้อความ เพื่อการติดต่อสื่อสารเหล่านี้ การใช้สื่อมวลชนเป็นกลางในการสื่อข้อความนั้น มักมีจุดประสงค์ที่จะให้สมาชิกในสังคมได้มีความรู้ใหม่ ๆ หรือมีความคิดมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติมีการบันเทิงนันทนาการรวมทั้งการบริการด้านอื่น ๆ เพื่อให้สังคมมีความก้าวหน้าขึ้น เป้าหมายของการสื่อสารจึงมุ่งไปยังกลุ่มคนหลากหลายทั่วไป ซึ่งในการสื่อสารนั้นมีผู้เกี่ยวข้องอยู่ 2 ฝ่ายคือ ผู้ส่งสารและผู้รับสาร ทั้งสองฝ่ายนี้มีความเกี่ยวข้องกัน การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการทำให้นักชนุสร่วมตัวกันเข้าเป็นสังคมดำรงความเป็นสังคม และเปลี่ยนแปลงสังคม เพื่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างกัน เพื่อสร้างกฎเกณฑ์ของสังคม เพื่อปรับทัศนคติและพฤติกรรมของสมาชิกสังคมอันจะทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข (ปรมะ, 2529)

ในสังคมทั่วไป การสื่อสารมวลชนมีหน้าที่สำคัญ 3 ประการได้แก่ 1. สอดส่องดูแลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม 2. ประสานส่วนต่าง ๆ ในสังคม และ 3. ถ่ายทอดมรดกทางสังคมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นหลัง ๆ แต่สำหรับหน้าที่ของการสื่อสารมวลชนในการพัฒนานั้น จะมุ่งเน้น 3 ส่วนคือ การให้ข่าวสาร การชักจูงใจ และการให้การศึกษา ซึ่งหน้าที่ด้านการให้การศึกษาเพื่อถ่ายทอดความรู้ทั้งในและนอกโรงเรียนถ่ายทอดความรู้แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย เพื่อพัฒนาความรู้อาชีพ ความเป็นอยู่ ช่วยให้ผู้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของตนในสังคม (พนิดา, 2533) เพราะฉะนั้นสื่อมวลชนจึงกลายเป็นเครื่องมือที่จะนำข่าวสารตามความประสงค์ของประชาชน เพื่อสร้างความมั่นใจให้เกิดขึ้นแก่ผู้รับ กับเป็นการเสริมกระตุ้นให้ผู้รับผิดมีความตื่นตัวไม่หยุดนิ่ง(จงจิต, 2524)

สภาพสังคมในประเทศไทยปัจจุบันนี้	มีความแตกต่างกันมาก
ระหว่างสังคมภาคเมืองกับสังคมภาคชนบท	การที่สังคมทั้งสองภาคมี

1. เร่งรัดให้เอกชนจัดรายการทางสถานีวิทยุประเภทสารคดี ที่สามารถสอดแทรก ส่งเสริมค่านิยมในเรื่องการศึกษาหาความรู้ ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น

2. เพิ่มความรู้ด้านการเกษตร และข่าวสารความเคลื่อนไหวด้านการเกษตรและซ่อมแซมเครื่องมือ การเผยแพร่เทคโนโลยีทางการเกษตรให้มากทางสถานีวิทยุ

3. ส่งเสริมให้เอกชนจัดรายการอื่นเป็นประโยชน์ต่อประชาชน

4. ผู้จัดรายการต้องผ่านการฝึกอบรมด้านการจัดรายการและมีความรู้ผ่านการทดสอบตามเกณฑ์มาตรฐานผู้จัดรายการ

5. ควบคุมรายการและจัดสรรเวลาโดยเฉพาะวิทยุกระจายเสียงให้ทางสถานีผลิตรายการวิทยุด้านการศึกษาและส่งเสริมความรู้ทั่วไปด้านศิลปวัฒนธรรมและเทคโนโลยีพื้นบ้านให้แก่ผู้ฟังมากยิ่งขึ้น เนื่องจากวิทยุเป็นสื่อสารที่ดีที่สุดในการขึ้นสู่ประชาชนในชนบทให้รู้จักการปรับปรุงการส่งเสริมคุณภาพชีวิต กระบวนการการสื่อสารที่ประกอบด้วย ผู้ส่งสาร สาร สื่อ และผู้รับสารนั้น ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการสื่อสารขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของผู้ส่งสาร ความง่ายและความชัดเจนของสารที่จะส่ง คุณภาพและประสิทธิภาพของสื่อที่จะใช้ และคุณภาพของผู้รับสารการสื่อสารที่มีลักษณะเป็นแบบ 2 ทาง หรือแบบบุคคลวิถี ผู้ส่งสารมีโอกาสที่จะได้รับข้อมูลย้อนกลับ สามารถใช้ข้อมูลประกอบการพิจารณาปรับปรุงกระบวนการการสื่อสาร เพื่อพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพของการสื่อสารได้อย่างทันท่วงที ส่วนการสื่อสารที่มีลักษณะเป็นแบบทางเดียว หรือแบบเอกวิถี มักจะมีปัญหาที่ผู้ส่งสารไม่ได้ข้อมูลย้อนกลับอย่างรวดเร็วในปริมาณที่เพียงพอ และอาจติดขัดด้วยลักษณะจำกัดบางประการของสื่อที่ใช้ ทำให้สามารถปรับปรุงแก้ไข กระบวนการสื่อสารอย่างทันท่วงทีได้ยาก โดยเฉพาะวิทยุกระจายเสียงในขณะที่กำลังดำเนินการนั้นทำได้น้อย เพราะเป็นการสื่อสารที่ใช้เทคนิคและเครื่องมือซับซ้อนหลายอย่าง ต้องใช้เวลาในการเตรียมการล่วงหน้า การใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงจึงจำเป็นต้องมีการเตรียมการอย่างดี วิธีการที่จะให้ได้ข้อมูลสำหรับเตรียมการก่อนใช้รวมทั้งข้อมูลสำหรับปรับปรุงรายการในระหว่างที่กำลังดำเนินการรายการ ตลอดจนข้อมูลสำหรับประเมินประสิทธิผลของรายการหลังจากดำเนินการเสร็จสิ้นไปแล้ว ก็คือการสำรวจกลุ่มผู้ฟังเป้าหมาย

ซึ่งอาจจะทำตั้งแต่ก่อน การผลิตรายการเพื่อดูความต้องการสภาพพื้นฐาน และวิธีความสามารถในการรับสารของกลุ่มเป้าหมาย หรืออาจจะสำรวจในช่วงที่กำลังดำเนินรายการตามโปรแกรม เพื่อให้ได้ข้อมูลย้อนกลับสำหรับปรับปรุงรายการ หรืออาจทำหลังจากการดำเนินรายการเสร็จสิ้นไปแล้ว เพื่อประเมินประสิทธิผลของการดำเนินงานว่าบรรลุตามวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด (โกเมศ, 2531)

มีผลงานวิจัยที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบของรายการวิทยุกระจายเสียงด้านต่าง ๆ ดังเช่น (ธัญลักษณ์, 2524) ได้ศึกษาพบว่าประชาชนในจังหวัดกาญจนบุรี กลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสุ่มในจังหวัดกาญจนบุรีนิยมรูปแบบของรายการที่นำเสนอในลักษณะผู้จัดรายการ (Radio Programmer) บุคคลเดียวตั้งแต่ต้นจนจบ (เสนอ, 2532) ได้ศึกษาถึงความสนใจของเยาวชนในชนบทจังหวัดขอนแก่นที่มีต่อรูปแบบรายการวิทยุกระจายเสียง โดยการนำเสนอ 3 รูปแบบคือรูปแบบของรายการข่าวท้องถิ่น ซึ่งผลจากการศึกษาพบว่าเยาวชนสนใจผู้จัดรายการ (Radio Programmer) เป็นนักจัดรายการเพศชาย ใช้ภาษากลางท่วงที่แบบพูดคุยสนุกสนานเป็นกันเองกับผู้ฟัง ลีลาการพูดซ้ำ ถ้อยคำชัดเจน สำเนียงภาษาเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เสนอเนื้อหาโดยวิธีพูดเนื้อหาข่าวล้วน ๆ ตั้งแต่ต้นจนจบรายการ รูปแบบของรายการความรู้หรือสารคดี เยาวชนให้ความสนใจ การจัดรายการโดยผู้จัดรายการ (Radio Programmer) คู่ชายหญิงใช้ภาษากลาง ท่วงที่พูดแบบพูดคุยกับผู้ฟัง น้ำเสียงสำเนียงเป็นแบบธรรมชาติเสนอเนื้อหาความรู้ล้วน ๆ ตั้งแต่คุยกับรายการ รูปแบบของรายการบันเทิง พบว่าเยาวชนชอบสนใจผู้จัดรายการ (Radio Programmer) เป็นชาย ทำหน้าที่โครงการช่างเทคนิคประจำสถานีใช้ภาษากลาง ท่วงที่พูดแบบพูดคุยเป็นกันเองกับผู้ฟัง ถ้อยคำสำนวนนุ่มนวลสุภาพ เสนอรายการ โดยเสนอเพลงที่ผู้ฟังเขียนขอมาสลับกับการเสนอข่าวบริการตอบรับจดหมาย อ่านบทกลอนหรือล่านำเพลงของผู้ฟังเขียนมาร่วมรายการ (จิราภรณ์, 2521) ศึกษาเรื่องความสนใจของเด็กในการรับฟังวิทยุที่จัดขึ้นเพื่อเด็กนั้น พบว่าเด็กชายชอบรายการที่มีหลายรูปแบบ มีผู้ดำเนินรายการคนเดียวพูดแบบบรรยายและมีดนตรีประกอบ (สมโภช, 2521) ศึกษาเกี่ยวกับความต้องการรายการวิทยุกระจายเสียงทางการศึกษา สำหรับโครงการศูนย์การศึกษาต่อเนื่อง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่าประชากรชอบรายการมีเพลงประกอบที่น่าฟัง มีรูปแบบและเทคนิค

การนำเสนอแบบต่าง ๆ ผู้อ่านมีน้ำเสียงดี แต่ละรายการควรมีเพลงคั่น 5-10 นาที รายการควรจบเป็นตอน ๆ จากง่ายไปหายาก

น่าสังเกตว่างานวิจัยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเฉพาะด้านกลุ่มผู้ฟังหรือผู้รับสารมากกว่าที่จะศึกษาด้านผู้ส่งสาร ซึ่งเป็นตัวสำคัญในการส่งเนื้อหาหรือสารมายังผู้รับสาร ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจ และต้องการที่จะศึกษาถึงตัวแปรที่สำคัญในการนำเสนอของผู้ส่งสารมาสู่ผู้รับสารว่ามาจากปัจจัยอะไร ที่เป็นผลทำให้รูปแบบของรายการที่ผู้ดำเนินรายการกำลังอยู่ในปัจจุบันนี้เกิดขึ้น และความสนใจในรูปแบบของผู้ดำเนินรายการที่ต้องการจะให้เป็น พร้อมกันนั้นยังตอบสนองความต้องการของบริษัทโฆษณาและผู้ดำเนินรายการอิสระที่ต้องการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ไปใช้พัฒนาการดำเนินงานของทีมงาน และตัวผู้ดำเนินรายการเองให้มีประสิทธิภาพและมีมาตรฐานยิ่งขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 เพื่อศึกษาถึงรูปแบบในการจัดรายการ ความสนใจและการดำเนินงานของผู้ดำเนินรายการทางวิทยุกระจายเสียง จังหวัดขอนแก่น

1.2.2 เพื่อศึกษาถึงองค์ประกอบสำคัญที่กำหนดบทบาทและแนวทางของสื่อสารมวลชนในท้องถิ่นเฉพาะประเภทของวิทยุกระจายเสียง

1.3 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.3.1 ผู้ดำเนินรายการทางวิทยุกระจายเสียง หมายถึงผู้นำเสนอข้อความหรือสาระอื่นใดเป็นสัดส่วนของตนเองที่มีรูปแบบต่าง ๆ กัน เช่น เนื้อหาวิธีการนำเสนอตลอดระยะเวลา ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงในระบบ เอฟ.เอ็ม. ซึ่งมีทั้งหมด 9 สถานี ได้แก่

1.3.1.1 สถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพบกที่ 2 ค่ายศรีพัชรินทร์ ส่งกระจายเสียงอยู่ในช่วงคลื่น 88.25 MHz

1.3.1.2 สถานีวิทยุกระจายเสียงองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทยหรือ อ.ส.ม.ท. ขอนแก่น ส่งกระจายเสียงอยู่ในช่วงคลื่น 90.75 MHz

1.3.1.3 สถานีวิทยุกระจายเสียงองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทยหรือ อ.ส.ม.ท. ภาพสินธุ์ ส่งกระจายเสียงอยู่ในช่วงคลื่น 92.00 MHz

1.3.1.4 สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เอฟ.เอ็ม.ทีวี 4 ส่งกระจายเสียงอยู่ในช่วงคลื่น 98.50 MHz

1.3.1.5 สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดขอนแก่น ส่งกระจายเสียงอยู่ในช่วงคลื่น 99.50 MHz

1.3.1.6 สถานีวิทยุกระจายเสียงองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทยหรือ อ.ส.ม.ท. มหาสารคาม ส่งกระจายเสียงอยู่ในช่วงคลื่น 100.50 MHz

1.3.1.7 สถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยขอนแก่น ส่งกระจายเสียงอยู่ในช่วงคลื่น 103 MHz

1.3.1.8 สถานีวิทยุกระจายเสียงนิทัศน์สันติราษฎร์หรือ สวณ.ขอนแก่นส่งกระจายเสียงอยู่ในช่วงคลื่น 104.50 MHz

1.3.1.9 สถานีวิทยุกระจายเสียงทหารอากาศ 020 หรือ ทอ. 020 ขอนแก่น ส่งกระจายเสียงอยู่ในช่วงคลื่น 107.75 MHz

1.3.2 รูปแบบรายการวิทยุกระจายเสียง หมายถึง รายละเอียดของวิธีเสนอรายการแบบต่าง ๆ ได้แก่ บทความ การสนทนา การสัมภาษณ์ การอภิปรายเป็นคณะ นิตยสารทางอากาศ สารคดี การถ่ายทอดเหตุการณ์จริง การแข่งขันตอบปัญหา การโต้เถียง ละครวิทยุ การสาธิต การบันเทิงและดนตรีรวมทั้งรายละเอียดเกี่ยวกับผู้ดำเนินรายการ เทคนิควิธีเสนอเนื้อหา

1.3.3 ความสนใจของผู้ดำเนินรายการทางวิทยุกระจายเสียง หมายถึงความสนใจในการดำเนินรายการในรูปแบบต่าง ๆ คือความสนใจในการดำเนินรายการในรูปแบบของรายการข่าว รายการความรู้หรือสารคดี และรายการบันเทิง

1.3.4 การดำเนินงานของผู้ดำเนินรายการทางวิทยุกระจายเสียงหมายถึงลักษณะการทำงานโดยทั่วไปที่เกี่ยวกับงานด้านวิทยุกระจายเสียง

1.4 ข้อตกลงเบื้องต้น

1.4.1 ช่วงระยะเวลาในการตอบแบบสอบถามที่แตกต่างกันไม่มีผลต่อข้อมูลและเนื้อหาที่ได้จากผู้ตอบแบบสอบถาม

1.5 ขอบเขตและข้อจำกัดของการวิจัย

1.5.1 การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาการดำเนินงานและความสนใจของผู้ดำเนินรายการทางวิทยุกระจายเสียงระบบเอฟ.เอ็ม. ในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งประชากรที่ใช้ในการศึกษานี้เป็นผู้ดำเนินรายการทางวิทยุกระจายเสียงในระบบ เอฟ.เอ็ม. จังหวัดขอนแก่น มีตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือผู้ดำเนินรายการทางวิทยุกระจายเสียงระบบเอฟ.เอ็ม.ขอนแก่น, ผู้สนับสนุนรายการ, สถานีวิทยุกระจายเสียงระบบเอฟ.เอ็ม. กลุ่มผู้ฟังรายการทางวิทยุกระจายเสียงในระบบเอฟ.เอ็ม. และต้นสังกัดของผู้ดำเนินรายการทางวิทยุกระจายเสียง

1.5.2 ระยะเวลาในการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นอยู่ในช่วงเดือนพฤษภาคม 2537-เดือนสิงหาคม พ.ศ.2537

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทราบรูปแบบการจัดรายการ ความสนใจและการดำเนินงานของผู้ดำเนินรายการทางวิทยุกระจายเสียง

1.6.2 ได้รูปแบบในการนำเสนอรายการที่เกี่ยวกับการให้การศึกษแก่ผู้ฟัง

1.6.3 ทราบข้อเท็จจริงขององค์ประกอบสำคัญที่กำหนดบทบาทและแนวทางของสื่อสารมวลชนท้องถิ่นประเภทวิทยุกระจายเสียง

1.6.4 ทราบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของผู้ดำเนินรายการทางวิทยุกระจายเสียง

1.6.5 ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสามารถนำไปปรับปรุง พัฒนาการดำเนินงานของบริษัทโฆษณา หรือตัวแทนผู้ดำเนินรายการวิทยุกระจายเสียงเองให้มีประสิทธิภาพและเป็นมาตรฐาน